

Юрків Руслан Русланович

*доктор філософії (фінанси, банківська справа та страхування),
доцент кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Поврозник Петро Павлович

*аспірант кафедри економіки підприємства
Львівського національного університету імені Івана Франка*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-30>

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ТРЕНДИ ТА ПРІОРИТЕТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО СТИМУЛЮВАННЯ

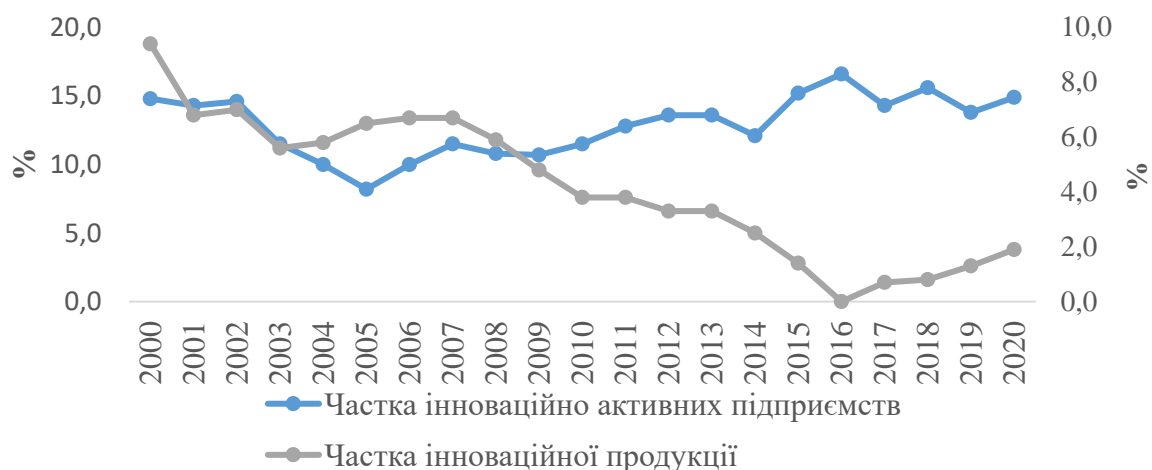
Сучасні виклики глобального та національного характеру, що стоять перед Україною в умовах війни, потребують розуміння драйверів збереження позитивної економічної динаміки та водночас нагромадження потенціалу для відновлення країни у післявоєнний період. У цьому контексті особливе значення має розвиток підприємництва на інноваційних засадах. Безумовно існуючі складнощі на внутрішньому і зовнішньому ринку, невисока конкурентоспроможність вітчизняної продукції у багатьох галузях ускладнюють вирішення цих завдань, водночас простежується дефіцит дієвих інституційних стимулів для імплементації планів відновлення країни, в тім числі розвитку бізнесу. Адже інноваційна активність суб'єктів господарювання може сформувати необхідне підґрунтя для покращення інвестиційного клімату, залучення іноземних інвесторів, участі у перерозподілі глобальних фінансових потоків на користь України.

Метою дослідження є аналіз трендів інноваційної активності підприємств в Україні та обґрунтування пріоритетів її інституційного стимулювання в умовах війни та на період післявоєнного відновлення.

Вважаємо за доцільне уточнити концептуальне розуміння необхідності інституційного стимулювання, зокрема інноваційно-інвестиційних процесів за участі суб'єктів господарювання. Слід зауважити, що таке розуміння було сформоване Нортон Д., що виділив формальні й неформальні інститути. Водночас акцент на ролі неформальних зроблений уже вченими, що вивчали проблеми поведінкової економіки, зокрема Канеманом Д. (перелічені дослідники водночас є лауреатами нобелівської премії в галузі економіки). Зауважимо, що найчастіше під інститутом розуміють закріплену (формально або неформально) окрему норму, а також сукупність таких норм в певному секторі, і організації чи установи («фінансові інститути», «інститути державного управління») [1, с. 16]. Перевагою інституціональної концепції, як уже стверджують українські фахівці, є те, що різні процеси пояснюються не тільки економічними, але і соціально-політичними, правовими, соціально-психологічними, етичними умовами, а також звичаями, традиціями і звичками як окремого індивіда, так і соціуму загалом [2, с. 192]. З-поміж наукових візій проблем інституційного регулювання та стимулювання поширеним є також твердження про концептуальне розуміння важливості функціонування саме усієї сукупності різнорівневих інститутів, що розглядається як певна інституційна матриця формальних правил і неформальних обмежень [3, с. 26]. Узагальнюючи наведені підходи, вважатимемо, що інституційні основи стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання формують формальні та неформальні інститути. До перших зачислимо безпосередньо законодавство у сфері регулювання інноваційної активності, а також органи державної влади та місцевого самоврядування, у компетенції яких є вплив на інноваційно-інвестиційні процеси в країні. Водночас неформальні інститути – це інноваційна культура, традиції ведення бізнесу, стартап-культура, інноваційне мислення, цифрова грамотність тощо.

З'ясуємо тренди інноваційної активності підприємств в Україні, враховуючи окремі труднощі. Так внаслідок повномасштабної війни,

інформаційна база для аналізу інноваційної активності є суттєво обмеженою. Згідно з Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» [4] підприємства мають право у зазначений період не подавати статистичну звітність. У зв'язку з цим офіційна статистика про інновації в Україні впродовж довоєнного періоду розміщена станом на 2020 р. включно, дані про 2021 р. й далі відсутні, втім все ж проаналізуємо деякі довоєнні тренди. Так на рис. 1 наведено динаміку частки промислових підприємств України, які впроваджували інновації, а також інноваційної продукції у загальному обсязі її реалізації.

Рис. 1. Динаміка частки інноваційно активних промислових підприємств та частки інноваційної продукції у загальному обсязі реалізації у довоєнний період (2000–2020 рр.)*

* У 2016 р. розрахунок показника інноваційної продукції не здійснювався.

Джерело: побудовано за [5]

Зокрема у довоєнний період в Україні (впродовж 2000–2020 рр.) частка інноваційно активних промислових підприємств у їх загальній кількості змінювалася в діапазоні 8,2%–16,6% з нестабільною тенденцією до зростання. Значною мірою «переломним» для динаміки інноваційної активності вітчизняних підприємств можна вважати 2009 рік, після якого значення індикатора «частка

інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції» стало значно нижчим за рівень частки інноваційної активних підприємств. Якщо ж аналізувати в галузевому розрізі, то слід зауважити, що серед виробничих підприємств України лідером за часткою інноваційно активних суб'єктів підприємництва у довоєнний період (2018–2020 рр.) були [5]:

- у добувній промисловості – підприємства з добування металевих руд (21,1%), сировини нафти, природного газу (20,0%);

- у переробній промисловості: виробники фармацевтичних продуктів і препаратів (38,3%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (27,2%), виробництво автотранспортних засобів (20,8%), інших видів (24,5%), хімічних речовин і хімічної продукції (21,4%).

Наведена інформація дає підстави припустити, що в умовах війни дані тренди змінились, безумовно враховуючи збитки завдані виробництвам у багатьох регіонах України, а також загалом проблеми із збутом, купівельною спроможністю, можливостями експорту продукції, які частково були втрачені.

Відтак, інституційне стимулювання інноваційної активності підприємництва в Україні в умовах війни та на період післявоєнного відновлення, на наш погляд, повинно ґрунтуватись на таких пріоритетах:

- удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання, зокрема в частині обґрунтованих стимулів і пільг для інноваторів, які водночас не спотворювали би конкуренцію, але й допомагали бізнесу зберегти потужності і розвиватись в умовах війни;

- перегляд повноважень різних державних органів влади і управління у сфері інноваційної, наукової та науково-технічної діяльності з метою уточнення, узгодження, перерозподілу відповідних функцій задля дієвості стимулюючого впливу, який би позначався на інноваційній діяльності в Україні, водночас створюючи передумови для післявоєнного відновлення;

- окремий акцент на розвитку стартап-екосистеми на базі інституційних механізмів, які уже вдало апробовані, зокрема

Українського фонду стартапів, з метою фінансової підтримки, програм акселерації, інкубації для креативних команд стартапів, молодих підприємств, які справді мають потенціал інноваційного розвитку та можуть бути авангардом відновлення у тих чи інших галузях економіки, чи задаватимуть тренди розвитку у післявоєнний період;

– пріоритетність національної безпеки і оборони, що можна забезпечувати шляхом підтримки виробництва не лише військової продукції, але й товарів подвійного призначення, адже стимулювання креативних ідей і нових рішень у частині таких проектів матиме значення як для перемоги, так і застосування науково-технічних та інших розробок у різних галузях у мирних цілях;

– концептуальний перегляд важливості і акцент на інститутах неформального регулювання і стимулювання в частині подальшого розвитку стартап-культури, проектного мислення, традицій розвитку власного бізнесу на основі інноваційності і креативності, а також цифрової грамотності.

Таким чином проведений аналіз довоєнних трендів інноваційної активності підприємств України та ролі інституційного стимулювання дає підстави стверджувати про наявність багатьох системних проблем у цьому контексті у вітчизняній економіці та українському соціумі. Від успішності їх вирішення, зокрема зважаючи на обґрунтовані пріоритети, залежатиме перемога у війні з росією та післявоєнне відновлення країни та засадах інноваційності підприємницької діяльності, традицій інноваційного мислення, сформованої стартап-культури серед молодих поколінь. Водночас інституційні трансформації необхідні для підвищення рівня національної безпеки та зміцнення конкурентоспроможності країни у довгостроковій перспективі.

Література:

1. Алимов О.М., Даниленко А.І., Трегобчук В.М. та ін. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення : монографія. Київ, 2015. 540 с.

2. Данько М. Теоретико-методологічний аспект визначення трансакційних витрат. *Економічна теорія*. 2017. № 1. С. 36–46.
3. Манцуров І.Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки : монографія. Київ : НДЕІ, 2018. 655 с.
4. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України. Редакція від 06.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>
5. Державна служба статистики України. Статистична інформація: Наука. Технології. Інновації. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>